

הרבנות הראשית לרוסיה

Главный раввинат России • Chief Rabbinate of Russia

Россия, 103055, Москва, 2-й Вышеславцев пер. 5 • 2-nd Vysheslavtzev Per. 5, Moscow, 103055, Russia
Тел./Tel (7-095) 231-3030, факс/fax (7-095) 231-3031 e-mail: rabbinate@jewish.ru

בס"ד

לקראת חודש אדר שני וחג הפורים הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני מתכבד להגיש בפני הרבנים השלוחים ואנ"ש שיחיו במדינות חבר העמים, מדריך קצר להליכות ומנהגי חודש זה.

המדריך היה למראה עיניו של הרה"ג הרה"ח הרב יוסף שמחה גינזבורג שליט"א, שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע ורב אזורי עומר, אה"ק, שהעיר את הערותיו החשובות והמועילות ותודתנו נתונה לו ע"כ.

בברכת "מרבים בשמחה" וחג פורים שש ושמח!

הרב לוי יצחק מונדשיין

מזכיר

מוצש"ק פי ויקהל, כ"ד אדר ראשון ה'תשס"ח

נערך לע"נ אמי מורתי מרת רחל לאה ע"ה בת הרה"ת ר' דוד ע"ה

מדריך קצר להליכות ומנהגי חודש אדר שני ה'תשס"ח

שבת קודש פ' פקודי – שקלים (שבת 'חזק'), ב' דראש חודש אדר שני

מתפללים תפלת שחרית לשבת ומוסיפים 'יעלה ויבא' בתפלת העמידה. אומרים חצי הלל ואחריו אומר הש"ץ קדיש שלם. ואומרים שיר של יום ויברכי נפשי.

לקריאת התורה, מוציאים שלשה ספרי תורה. בספר הראשון קוראים לששה קרואים בפרשת פקודי (לשישי קוראים מ'שישי' עד סיום הפרשה והספר. בסיום הקריאה מכריזים כל הקהל וגם העולה לתורה "חזק חזק ונתחזק". מגביהים וגוללים את ספר התורה הראשון ומניחים את ספר התורה השני שבו קוראים לשביעי פרשת ראש חודש ב' פנחס (במדבר כח, ט – טו). מניחים את ספר התורה השלישי ליד השני ואומר חצי קדיש. מגביהים וגוללים את הספר השני וקוראים למפטיר בספר השלישי פרשת שקלים ב' כי-תשא (שמות ל, יא - טז). מגביהים וגוללים את הספר השלישי.

אם יש רק שני ספרי תורה, הרי מיד לאחר הגבהת ספר התורה הראשון גוללים אותו לפי שקלים (ותוך-כדי-כך הגבאי ממשיך ב"מי שברך" בכדי למנוע טירחא דציבורא) ואח"כ מלבישים את המעיל וכו', ואחרי קריאת פרשת ראש חודש בספר התורה השני, חוזרים וקוראים בספר התורה הראשון את פרשת שקלים.

הפטרה: "ויכרות יהודע" - "לכהנים יהיו" (מלכים ב', פרק יא, יז-כ, פרק יב, א-יז) ומוסיפים פסוק ראשון ואחרון של הפטרת ראש חודש (כה אמר ה' השמים כסאי, והיה מדי חדש, ויצאו וראו ומסיימים והיה מדי חדש בחדשו).

אין אומרים "אב הרחמים".

בתפלת מוסף אומרים "אתה יצרת".

בתפלת מנחה אין אומרים "צדקתך צדק".

הכנות לחג הפורים

בתוך השבועיים לפני פורים – לעשות כל ההכנות המתאימות לפורים, כולל – ללמוד הלכות פורים, וגם דרושי פורים (בתורת החסידות), ובאופן של הבנה והשגה (כנ"ל), ועד אליבא דנפשי, שזה יפעול על הלימוד עד במעשה בפועל.

וגם – ההשתדלות בנוגע לאחרים: שכל יהודי עד בכל קצווי תבל (בגשמיות או ברוחניות) יהי לו כל צרכי החג לקיים כל מצוות פורים: מקרא מגילה, משלוח מנות איש לרעהו, מתנות לאביונים, סעודת פורים, שמחת פורים וכו'.

(שיחת ש"פ פקודי, ד' אדר שני ה'תשמ"ט)

הוספה בצדקה בחודש אדר

ומענין לענין – הרי זה מעורר גם על ענין הצדקה בכלל (שזהו התוכן של כמה מצוות דפורים), שבמשך חודש אדר במיוחד יוסיפו עוד יותר בצדקה.

(שם)

שבת קודש פ' ויקרא - זכור, ח' אדר שני

פרשת זכור היא חובה מן התורה שישמענה כל אדם מישראל (שו"ע אדמו"ר, רפכ, טז)

לדעת כמה מהפוסקים, גם נשים חייבות לשמוע את קריאת פ' זכור.

כאשר אין באפשרותן של הנשים ללכת לבית הכנסת בכדי לשמוע את הקריאה מתוך ספר התורה, יוצאות ידי חובתן בזכירה וסיפור שלא בספר תורה. (עפ"י פסקו של בעל ה"תורת חסד" מלובלין).

לקריאת התורה, מוציאים שני ספרי תורה. בספר הראשון קוראים לשבעה קרואים ב' ויקרא. מניחים את ספר התורה השני ואומר חצי קדיש. מגביהים וגוללים את הספר הראשון וקוראים למפטיר בספר השני ב' תצא (דברים כה, יז-יט). למנהגו, כופלים בקריאת התיבה 'זכר'

וקוראים: תִּמְחָה אֶת זִכְרְךָ זִכְרְךָ עִמָּלְךָ וְגו'.

בסיום הקריאה, אין להכות את 'עמלק'.

הפטרה: "כה אמר ה' צבאות פקדתי" - "גבעת שאול" (שמואל א' טו, ב-לד).

אומרים "אב הרחמים".

יום חמישי, י"ג אדר שני, תענית אסתר

בתפלת שחרית הש"ץ אומר "עננו" בעת חזרת הש"ץ, בין "גואל ישראל" ל"רפאנו". אומרים תחנון לשני וחמישי עד אחרי "שומר ישראל". מתחילים באמירת 'סליחות לתענית-אסתר' מהפיסקה "קוה קוינו" (סידור, עמ' 359) וממשיכים כפי שמצויין שם. בסיום הסליחות אומרים את נוסח "אבינו מלכנו" הארוך (סידור עמ' 277), וממשיכים בתפלה "ואנחנו לא נדע" חצי קדיש. אם בציבור המתפללים יש שלשה שמתענים, קוראים בתורה את הקריאה לתענית ציבור. קוראים לעלות לתורה לשלשה שמתענים (לכהן: שמות לב, יא-יד, לוי: לד, א-ג, ישראל: ד-ו). אם אין בקהל שלשה שמתענים, קוראים לגי קוראים בפרשת השבוע - פ' צו.

מחצית השקל

לפני תפלת מנחה נותנים מחצית השקל, שלש מטבעות של 'מחצית' מטבע הקבוע במדינה. יש לוודאות שמחצית המטבע במדינה שווה פרוטה, כפי הידוע שאין נתינה פחות מ"שווה פרוטה". לגבי המטבע הקבוע ברוסיה, מכיון שבחצי רובל יש "שווה פרוטה", יכולים לתת חצי רובל ל"מחצית השקל". המנהג הוא, שראש המשפחה נותן עבור כל אחד מבני ביתו. הרבי עורר על חינוך קטנים לתת מכספם שלהם למחצית השקל. [כאשר האב מקבל על עצמו לתת עבור בנו, אינו פוסק בזה עד שיגדל הבן ויתן לבדו מכספו].
צדקה זו הקשורה עם בית המקדש, ניתנת עבור מטרות צדקה של בתי כנסיות ובתי מדרשות, או לעניים.

תפלה מנחה

אם אין בקהל המתפללים שלשה מתענים, אין לקרוא בתורה. אם יש שלשה מתענים, קוראים את הקריאה לתענית ציבור. קוראים לעלות לתורה לשלשה שמתענים (לכהן: שמות לב, יא-יד, לוי: לד, א-ג, ישראל: ד-ו). העולה לשלישי, מפטיר בנביא "דרשו ה' בהמצאו". בסיום קריאת ההפטרות מברך שלש ברכות עד "מגן דוד". החזן מתחיל מיד באמירת חצי קדיש ואומרים "יהללו". הקהל אומר "עננו" בתפלת 'שמונה עשרה' בשומע תפלה, והש"ץ בין "גואל ישראל" ל"רפאנו". הש"ץ אומר "אלקי ואלקי אבותינו" - ברכת כהנים. אין אומרים תחנון ו"אבינו מלכנו".

ליל י"ד אדר שני, ליל חג הפורים

תפלת ערבית - בתפלת 'שמונה עשרה' מוסיפים "ועל הניסים". מכיון שלמנהגנו אין להפסיק ולהכריז על כך לפני תפלת 'שמונה עשרה', ראוי להכריז ולהסביר על כך לפני תחילת התפלה.
אם שכח לומר "ועל הניסים": אם נזכר לאחר שאמר את השם של ברכת "הטוב שמך", אינו חוזר. אך לפני "יהיו לרצון" השני יאמר הַרְחֵקֵנוּ הוּא יַעֲשֶׂה לָנוּ נִסִּים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה, וימשיך "בימי מרדכי".
אם נזכר לאחר התפלה, אינו חוזר. בסיום תפלת "שמונה עשרה", הש"ץ אומר קדיש תתקבל.

קריאת המגילה

מגילה שרוב אותיותיה כשרות, כשרה לקרוא בה בציבור. ואף אם נפל בה חיסור או יתור אות, יש לתקנה, אך כשרה היא **בדיעבד** לקריאה.

זמן קריאת המגילה היא משעת "צאת הכוכבים". אם יש חשש שעקב השעה המאוחרת, יהיו יהודים שלא יבואו לשמוע את המגילה בזמן צאת הכוכבים, ניתן להקדים ולקרוא עבורם מזמן השקיעה. [ובשעת הדחק (שגם השקיעה היא מאוחרת, ויש חשש כדלעיל), ניתן לקרוא החל מפלג המנחה]. גם כאשר מקדימים את זמן הקריאה, יש לקרוא בברכות שלפניה ולאחריה. מאוחר יותר – לאחר צאת הכוכבים, יש לקרוא שוב את המגילה, ובאם הקורא או אחד המשתתפים כיון שלא לצאת ידי חובת הקריאה הראשונה, או שנוספו אנשים שלא שמעו את קריאת המגילה, יכול לשוב ולקרוא עם כל הברכות שלפני הקריאה. אם יש מנין שלפחות **ששה** מהם טרם שמעו את קריאת המגילה, או שהתנו שלא לצאת ידי חובת השמיעה, יכול גם לברך את ברכת "הרב את ריבנו" שנהוג לברך לאחר סיום הקריאה בעת קריאה במנין.

המגילה נקראת ללא רמקול וכיו"ב. בעת קריאת המגילה בציבור, הקורא צריך לעמוד. ציבור השומעים יכולים לשבת בעת קריאת המגילה. הרבי נהג לשמוע את המגילה מעומד. לפני הקריאה, הקורא והשומעים כופלים את המגילה כאגרת לשלשה חלקים. **יש להכריז לפני הקריאה, שהקורא מכויין להוציא את הקהל ידי חובתם והקהל צריך לכויין לצאת ידי חובה.**

בעל הקריאה קורא את שלושת הברכות שלפני הקריאה והקהל עונה אמן בסיומם, אך אינו עונה בהם "ברוך הוא וברוך שמו".

אסור להפסיק בדיבור עד סיום ברכת "הרב את ריבנו" שלאחר הקריאה. הרבי נהג לברך בשקט ולעצמו את הברכות שלפני ולאחרי הקריאה, והיה קורא לעצמו את המגילה בעת הקריאה בציבור. (אך הנהגה זו לא נכתבה כהוראה לרבים).

יש להיזהר לשמוע את כל התיבות מהקורא, ואם החסיר מלה אחת, יקרא מיד בעצמו ממגילה מנוקדת, עד המקום בו אוחז הקורא.

מנהגנו להכות את 'המן' במקום שנלווה תואר לשמו: "המן הרע"; "המן צורר היהודים" וכיו"ב. אם הקהל הקדים בהכאת המן, יש לחזור על המלים שיש חשש שלא נשמעו לכל הקהל.

במגילה יש שני מקומות עיקריים שיש עליהם מסורות שונות של קריאה, ומנהגנו לקרוא כשתי המסורות:

"להרוג ולאבד" ו"להרוג ולאבד" (ח, יא), "ואיש לא עמד בפניהם", "ואיש לא עמד לפניהם" (ט, ב). ארבעה פסוקים נוהג הקהל לומר בקול רם, לפני קריאתו של הקורא:

"איש יהודי" (ב, א), "ומרדכי יצא" (ח, טו), "ליהודים" (ח, טז), "כי מרדכי" (י, ג). ואת 'עשרת בני המן' שנקראים בנשימה אחת. מתחילים מ"חמש מאות איש" וקוראים עד "עשרת". בעת שהקהל קורא את עשרת בני המן, מכים כבהכאת המן. בסיומם, קורא זאת הבעל קריאה בנשימה אחת. פעמיים לקראת סיום הקריאה מנענעים את המגילה. באמירת "האיגרת הזאת" (ט, כו) ו"איגרת הפורים הזאת השנית" (ט, כט).

בסיום הקריאה, מברך הקורא ברכת "הרב את ריבנו" ואומרים "שושנת יעקב". לאחר הברכה כורכים את המגילה.

לאחר קריאת המגילה, אומרים "ואתה קדוש", הש"ץ אומר קדיש שלם (ללא תתקבל), ואומרים "עלינו לשבח".

הקורא את המגילה, בכדי להוציא ידי חובה מי שלא שמע, יש לשומעים עצמם לברך את הברכה. (כאשר לא כולם בקיאים בברכות, אחד יברך עבור כולם, או אחת תברך עבור כולם).

ברכות המגילה נאמרות ע"י המברכים בעמידה. אם קהל השומעים אינם בקיאים בברכות ומתקשים לברכם, יכול הקורא לברך עבורם (ויכול לחזור ולברך, כאשר מזדמן לו במשך היום לזכות עוד יהודים בשמיעת המגילה). אם אין מנין של שומעים, אין הקורא מברך את ברכת "הרב את ריבנו" שאחרי קריאת המגילה. אם קורא בפני פחות ממנין שומעים, יכול הקורא לשבת בשעת הקריאה.

שמחה בליל פורים

כתב הרמ"א "גם בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה". בברכת המזון אומרים "ועל הניסים". אם שכח וכבר הזכיר את השם בברכת "על הארץ ועל המזון", אינו חוזר, ולפני "הרחמן הוא יזכנו" אומר: הַרְחֵמֵנו הוּא יַעֲשֶׂה לָנו נִסִּים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזַמַּן הַזֶּה, וַיִּמְשֵׁד בְּיָמֵינוּ מִרְדֵּכֵינוּ. באם נזכר רק אחרי ברכת המזון, אינו צריך לחזור.

ועש"ק פ' צו, י"ד אדר שני, פורים דפרזים

בתפלת שמונה עשרה אומרים "ועל הניסים". אין אומרים תחנון. בסיום חזרת הש"ץ, אומר חצי קדיש.

מוציאים ספר תורה וקוראים לשלשה קרואים בסוף פרשת בשלח, "ויבוא עמלק" (שמות יז, ח-טז). שלשה פסוקים לכל עולה. "כי מחה אמהה את זכר זכר עמלק". (שינוי הקריאה הוא באות זי"ן, שבפעם הראשונה קורא בסגול ובשניה בצירי).

מי שלא שמע קריאת פ' זכור, יכוון לצאת ידי חובת זכירת עמלק בקריאה זו. מגביהים וגוללים את ספר התורה. המגביה (או מחליפו) נשאר לשבת עם ספר התורה עד לאחר קריאת המגילה ואמירת קדיש שלם שלאחר "אשרי" ו"בא לציון". מי שלא נתן צדקת "מחצית השקל" נותן זאת לפני קריאת המגילה.

קריאת המגילה

גם ביום מברכים לפני הקריאה, את כל שלושת הברכות. בעת ברכת שהחיינו מכוונים גם על שאר מצוות היום: משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים. בסיום קריאת המגילה מברך הקורא ברכת "הרב את ריבנו" ואומרים "שושנת יעקב". ממשיכים בתפלת שחרית: "אשרי", "ובא לציון" וקדיש תתקבל. "יהללו" ומחזירים את הספר תורה להיכל. "בית יעקב" וממשיכים כרגיל עד סיום תפלת שחרית.

שמחת פורים

שמחת פורים גדולה הרבה משמחת יום טוב. ימי הפורים הם ימי משתה ושמחה. (ספר המנהגים).

משלוח מנות

חייבים לשלוח שתי מנות לאדם אחד. לימנה' נחשב כל מאכל או משקה שמוכן לאכילה. כאשר נותנים 'משלוח מנות' לקבוצת אנשים, כדאי ללמד את המקבלים להחליף ביניהם, ובכך לקיים את מצוות היום.

אין שולחים מנות לאבל תוך שלשים, ולאבל על הוריו תוך שנים עשר חודש. האבל עצמו (אפי' בתוך שבעה) חייב במשלוח מנות, אך יסתפק במאכלים פשוטים ולא מגדנות מפוארים.

מתנות לאביונים

חייבים לתת לשני עניים. כל נתינה צריכה להיות לכל הפחות 'שווה פרוטה'. וטוב להרבות ולהדר במתנות לאביונים מאשר במשלוח מנות ובסעודה.

כ"ק אדמו"ר זי"ע עורר, שיש לחזק את מצוות "משלוח מנות" ו"מתנות לאביונים" ולעורר שגם ילדים קטנים שהגיעו לחינוך יקיימו את המצוות הללו.

סעודת פורים

מפני כבוד השבת יש להקדים את סעודת הפורים וזמנה לכתחילה בבוקר, אך בשעת הדחק (ובפרט כשמזמינים ציבור רחב ומזכים אותו במצוות היום וגם במצוות שבת קודש – כמובן בהפרדה מלאה בין אנשים לנשים), ניתן לעשותה עד זמן הדלקת הנרות, ואז ידליקו הנשים נרות שם (בתנאי שישתתפו בסעודה שלאחר-מכן), אם אפשר – על השולחן שאוכלין עליו.

אחרי-כן: 'פורס מפה ומקדש' המעוניינים לאכול סעודת שבת אז - אחרי הדלקת הנרות מפסיקים לאכול, פורסים מפות ומפיות לכסות את כל הלחם שעל השולחנות, אומרים 'שלוש עליכם' ו'אשת חיל' ועושים קידוש של שבת. מי ששתה יין בסעודה, לא יברך 'הגפן' בקידוש. ממשיכים באכילת לחם (יותר מיכביצה, ולפחות 'כזית') ללא 'המוציא', ובברכת המזון מזכירים הן 'ועל הניסים' והן 'רצה', ואחר-כך מתפללים קבלת שבת וערבית

נהוג לאכול בסעודה זו "קרעפכין" (כיסני בצק ממולאים בבשר טחון)..

שבת קודש פ' צו, ט"ו אדר שני, שושן פורים

אין אומרים "אב הרחמים" בשחרית ו"צדקתך צדק" במנחה. מרבים קצת במשתה ושמחה. בשיחות רבות עורר הרבי על המשך השמחה ובהוספה על ימי הפורים, בהתאם לציווי "מרבים בשמחה" שנוגע לכל ימי החודש.

שלשים יום קודם החג

נכתב בשלחן ערוך שמפורים ואילך - שלשים יום לפני חג הפסח, מתחילין לדרוש בהלכות החג. בהתאם לזה עורר הרבי, גם להכין את צרכי החג ולהתכוון כראוי ל"מבצע פסח" ולהתחיל בנתינת מעות חטין.

"יש להזהר מאכילת מצה שלושים יום לפני הפסח" (אגרות קודש, ה, עמ' שיט).

במדינותינו שרבים רגילים לאכול מצות מכונה במשך כל ימות השנה, מן הראוי להם להימנע מלאכול את המצות הללו החל מראש חודש ניסן. למנהגינו, שאנו מקפידים בחג הפסח לאכול מצות יד בדווקא, ובזמן זה נזהרים שלא לאכול את המצות, יש להקל בשעת הצורך ולהתיר לאכול מצות מכונה שטעמם שונה.

שבת קודש פ' שמיני, פ' פרה, כ"ב אדר שני

מוציאים שני ספרי תורה. בראשון קוראים לשבעה קרואים בפ' שמיני, מניחים את ספר התורה השני ואומר חצי קדיש. מגביהים וגוללים את הספר הראשון וקוראים למפטיר בספר השני בפ' חקת (במדבר יט, א-כב). הפטרה: "ויהי דבר ה' אלי לאמר" (יחזקאל לו, טז-לח). אומרים "אב הרחמים".

יום שלישי כ"ה אדר שני

יום הולדתה של הרבנית הצדקנית מרת חיה מושקא ע"ה בשנת ה'תרס"א. ביום זה שהוא גם "יום הולדת" של הבריאה כולה (לדעת ר' יהושע, במסכת ראש השנה יא.), עורר הרבי (בשנת ה'תשמ"ח) לפרסם ולחזק את קיום מנהגי יום ההולדת בהוספה בתורה תפלה וצדקה.

שבת קודש פ' תזריע, פ' החודש, כ"ט אדר שני מברכים וער"ח ניסן

משכימים לאמירת תהלים. אחרי לימוד שיעור חסידות ותפלת השבת, עורכים התוועדות חסידית. לקריאת התורה מוציאים שני ספרי תורה. בספר הראשון קוראים לשבעה קרואים בפרשת תזריע. מניחים את ספר התורה השני ואומר חצי קדיש. מגביהים וגוללים את הספר הראשון וקוראים למפטיר בספר השני בפ' בא - "החודש הזה". (שמות יא, א-כ). הפטרה: "כה אמר-עלת תמיד" ומוסיפים פסוק ראשון ואחרון של הפטרת "מחר חודש" (שמואל א, פרק כ פסוק יח ופסוק מב). מברכים חודש ניסן. מולד: ליל א' שעה 9, 34 דקות, 7 חלקים. ראש חודש ניסן, ביום הראשון הבא עלינו לטובה. אין אומרים "אב הרחמים". בתפלת מנחה אין אומרים "צדקתך צדק".